

Z magistrátu mesta bola podpora vyjadrená len v deklaratívnom slova zmysle, primátor Bratislavy ako člen zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja zahlasoval za tento projekt, ale tam to myslím skončilo napriek tomu, že všetci si uvedomujú, že tento projekt má celomestský až nadmestský význam. Je aj pár poslancov, ktorí si to uvedomujú a pomáhajú nám, ale tá inštitucionálna podpora z magistrátu nie je žiadna, a čo je paradoxom, omnoho viac prichádza podpora zo súkromného sektora, formou sponzoringu či stavebných materiálov, len preto, že to je „dobrý projekt“. Na rozdiel od magistrátu je mestská časť Nové mesto omnoho aktívnejšia a vychádza z ústretu. Chcú tu napríklad vybudovať skatepark, ktorý budú financovať. Nielen samotná budova, ale aj časť areálu má byť sprístupňovaná verejnosti, preto je Nové mesto naklonené pomáhať celej veci.

V akom stave ste nové priestory dostali a ako ich vlastne prerábate?

Škola nebola od roku 2011 používaná, a čo je horšie, nebola niekoľko mesiacov strážená. Boli ukradnuté radiátory, vytiekol celý systém, dve poschodia boli kompletne zaplesnené. Musíme zrekonštruovať sieť, ktoré tu už sú. A samostatné triedy si jednotliví ateliéri rekonštruujú na vlastné náklady, tak ako to bolo v Cvernovke. Je to fyzické zapojenie všetkých ľudí. Celé vypratávanie, búranie priečok, odplesňovanie, maľovanie, vyspravovanie...to sme spravili svojpomocne. Kúrenie, voda, elektrika, na to sa najímajú už firmy a bude sa to hradiť z úveru. Projekčná fáza, ktorá tomu predchádzala je v komunitnom duchu, je tu silná skupina architektov, ktorí dokážu spolupracovať. Najprv si zadefinovali program a čo kde bude, následne si to rozdelili po častiach, niekto robí exteriér, niekto robí foyer, niekto robí klub, niekto robí toalety, iný parkovanie.

Myslíte si, že sa tento priestor hodí na aktivity nového Kultúrneho centra?

Samotné priestory sú interiérovo horšie, nie sú tam také vysoké stropy a veľké metráže. Na duhej strane, okolitý park je devízou, ktorú sme minule nemali a vieme s tým pracovať úplne iným spôsobom. A hlavne nemáme už nejakú nostalgiu, že „Ježiš, tam by sme sa chceli vrátiť“. Nemáme čas na nostalgiu, pozeráme sa už radšej dopredu a vieme, že to bude omnoho lepšie ako bola Cvernovka ak tomu dáme dostatok energie.

Z akých prostriedkov sú financovné stavebné úpravy, rekonštrukcia a následne prevádzka?

Pokiaľ ide o financovanie, úvodný impulz je, že BSK to dáva za výhodných podmienok, tým pádom tam nie je taký tlak nájomného, ako by bol trhový. Zároveň sa všetky investície do budovy započítavajú do nájomného.

Druhý pilier je, že si zoberieme úver na rekonštrukciu, splácaný z nájomov. Slovenská sporiteľňa má divíziu Social banking, ktorá sa orientuje na projekty, ktoré by nedostali bežný úver. Zároveň sú pre nich zaujímavé komunitné záležitosti, ktoré z pohľadu bežného bankára nie sú výnosné. To je veľká pomoc. Akceptujú, že chceme udržať nájomné na čo najnižšej úrovni, čo je antitrhová záležitosť. Je to balans, schizofrénia. Udržateľnosť musí byť, a čísla musia dávať zmysel v dlhodobom hľadisku. Zároveň musia chápať, že to má aj komunitno-sociálny rozmer. Máme v pláne tiež veľa grantovať. Či už od mesta, z eurofondov, alebo od rôznych korporátnych donorov, takže teraz sa vlastne vyskladáva celé financovanie. Tiež sme robili crowdfunding, kedy sa od individuálnych donorov vyzbieral základný balík na štart, kým ešte nebudeme mať úver, a veľa ľudí chodilo dobrovoľničiť na brigády, keď sa vypratávala škola, alebo

obhospodároval areál, takže je cítiť podporu z mnohých strán. Zatiaľ to má znaky hlavne komunitného developmentu. Máme v pláne tiež smart riešenia systému vody, či už napájanie cisterny na zavlažovanie komunitnej záhrady, fotovoltaika, tienenie a podobne... našim cieľom je dlhodobo pracovať na tom, aby sme aj pri starej budove ušetrili čo najviac energie.

Bývalá Cvernovka na Páričkovej ulici bola v blízkosti centra. Areál na Račianskej patrí do katastra Nového mesta a nachádza sa na periférii. Má táto lokalita nejaké výhody?

Prečo sme sa rozhodli pre toto miesto? Prvý dojem bol genius loci, relatívne zaujímavá budova a areál. Cvernovka bola nejaký brownfield obohaný budovami v rôznom stave, a vnútri bola skoro zbúraná. Tu je to opačne, máme budovu, ktorú rekonštruujeme, plus 3 hektárový areál, ktorý ma obrovský potenciál a nachádza sa na jednej z radiál výpadoviek, kadiaľ sa mesto rozširuje (Račianska, Vajnorská, Trnavská). Sme pri dôležitom dopravnom uzle: sú tu dve vlakové stanice, jedna je Bratislava-Vinohrady, kadiaľ chodia vlaky na hlavnú stanicu, čiže veľmi intenzívna koncentrácia ľudí v Rači, a zároveň stanica Bratislava predmestie, ktorá je momentálne využívaná len na 5-7%. Tá trať vlastne končí na bývalej filiálke, čiže keď sa bavíme o nosnom dopravnom systéme budúcnosti, či o období mestských vlakov, sme v budúcom akože kotli.

Nazdávate sa, že iniciatíva tohto druhu nepotrebuje centrálnu lokalitu?

Na perifériu sme boli vytlačení cenami stredu mesta, proste sme sa nedohodli kvôli tlaku ceny metra štvorcového. Bratislava je v princípe malé mesto, takže ty sa sem z toho „centra centra“ dostaneš električkou za 11–13 minút, čo je pre pomery väčších miest zanedbateľnou vzdialenosťou. Myslíme si, že mesto sem s celým mestským životom postupne dorastie. Plán je spraviť gravitačný bod, ktorý to nejakým spôsobom vlastne urýchli. Táto lokalita — z jednej strany stará račianska časť pod Karpatmi, z druhej strany bývalá priemyselná zóna okolo bývalej automobilky, dynamitky, dnes Istrochemu, vedľa Palma, Figaro — sa postupne transformuje. Myslíme si, že by to mohlo byť duhým centrom. Kultúra je ten bod, ktorý to vie zabezpečiť. Ľudia sem začnú chodiť, možno sa budú chcieť prisťahovať, pretože tu budú mať už vybavenosť iného druhu, takže industriálna zóna sa postupne bude meniť a toto by mohol byť predvoj celej transformácie.

Máte v pláne otvoriť sa verejnosti a vytvoriť zázemie aj pre obyvateľov mestskej časti Nové Mesto. Myslíte si, že má tento projekt potenciál ovplyvniť toto okolie?

Určite áno. Najväčším rozdielom oproti starej Cvernovke je, že tam sme boli otvorení verejnosti jeden deň v roku. Verejnosť tam chodila iba do Connectu, alebo keď sme robili akciu Prvý máj (deň otvorených ateliérov pre verejnosť). Tu sa chceme čo najviac otvoriť. Bude tu komunita umelcov, ale ľudia budú chodiť na dennej báze. Kaviareň, joga, galéria, priestor pre živú kultúru ako sú koncerty či divadlo, obchody s lokálnym dizajnom, printshop. Chceme vytvoriť podmienky pre hudobnú scénu, skúšobne a nahrávacie štúdiá. Areál zase poskytuje obrovský potenciál pre park, športoviská, skatepark, festivaly či trhy. Budova školy má dve časti: jedna má päť poschodí, to budú primárne ateliéry, plus v prízemí bude vybavenosť pre verejnosť, napríklad tlačiareň či joga. V druhom krídle má byť kaviareň, gastro prevádzka, eventový priestor, nad ktorým bude prenajímateľný fotoateliér. Stojí to na dvoch pilieroch: ateliéri a verejná funkcia. Dúfame, že sa z toho stane dobré miesto.

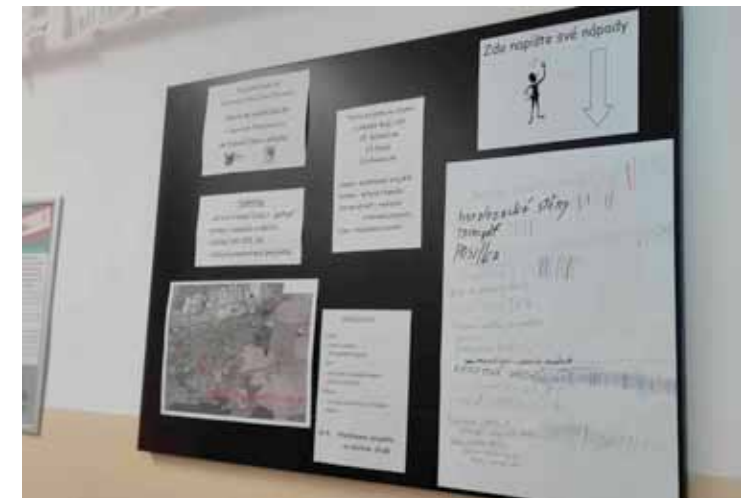
Školy učí žáky demokracii pomocí participativního rozpočtování

Kateřina Vojtíšková, socioložka, s příspěvím Lenky Tomsové

Proces participativního rozpočtování mohou uplatnit nejen samosprávy, ale dá se použít všude, kde se hospodaří s finančními prostředky. Jednou z pozoruhodných inovací je participativní rozpočtování ve školách. Žáci a studenti se přímo učí demokracii v praxi, zapojují se do života školy a jejího okolí, poznávají a zkoumají potřeby svých spolužáků.

Participativní rozpočtování jsme si představili jako demokratický proces, ve kterém členové komunity přímo rozhodují o tom, na co vynaložit část veřejného rozpočtu. Podílejí se na sběru nápadů, jejich rozpracování, na debatě nad návrhy i na hlasování o tom, který návrh se má uskutečnit. Někdy se občané přímo zapojují do realizace, většinou tomu tak ale není, pouze dohlížíjí na implementaci nebo mají poradní hlas. Participativní rozpočtování má být opakovaným, učicím procesem, který se vyhodnocuje a mění podle zkušeností a zpětné vazby.

Francouzský region Poitou-Charentes zavedl participativní rozpočtování na všech středních školách jako jeden z klíčových prvků politiky participativní demokracie a proměny veřejné správy.

Žáci škol v průběhu participativního rozpočtování přichází s vlastními nápady, nad nimiž potom diskutují. Foto: Lenka Tomsová

Na školy se už pomalu začínají zaměřovat i některé samosprávy v České republice. Participativní rozpočet na školách připravují Říčany u Prahy, celý cyklus má za sebou Městská část Horní Počernice. Proces je součástí úsilí o prohloubení vztahu radnice s obyvateli a jejich vtažení do plánování proměn veřejného prostoru. Dobré zkušenosti se spoluprací se základními školami motivovaly Horní Počernice vyčlenit pro letošní rok 100 tisíc korun na realizaci vítězného projektu navrženého žáky.

Zapojení školy krok za krokem

Modelů zapojení škol do participativního rozpočtování je celá řada. Důležité je, jaké peníze se rozdělují, kdo na procesu participuje nebo jaká instituce jej organizuje (škola, školní obvod,

Studenti ZŠ Stoliňská rozhodli, že část rozpočtu má být využita na realizaci projektu Matematická kostka. Foto: Lenka Tomsová

LIFE

obec, region). U škol jsou vzdělávací přínosy snad ještě zřetelnější než u běžné populace. Studenti se učí občanským kompetencím, poznávají problémy a potřeby školy, jejího okolí, svých spolužáků nebo zaměstnanců školy. Mají možnost o nich diskutovat, hledat a navrhopvat adekvátní řešení. Pocit účasti na chodu školy přispívá k posílení školní komunity a její vazby na obec či region. Dialog sbližuje studenty, učitele, rodiče a zaměstnance, rozvíjí smysl pro sociální zodpovědnost.

Žáci se tak učí demokracii v praxi: spolupracovat, tříbit dovednosti mluvení na veřejnosti, kriticky myslet a řešit problémy. Získávají informace o rozpočtu, ale i cennou zkušenost s občanskou angažovaností. Žáci, ale i učitelé, zaměstnanci a rodiče přicházejí s podněty a možnostmi jejich řešení, které vedení školy nemusí znát. Jejich zapojení do rozpočtového procesu pomáhá efektivně využívat finanční prostředky.

Na začátku stojí rozhodnutí vedení školy či samosprávy vyčlenit potřebné prostředky a závazek respektovat výsledky hlasování. Hlavní fáze cyklu participativního rozpočtování jsou tradiční: plánování, sběr nápadů a výzkum potřeb, práce na návrzích, představení návrhů a hlasování a konečně samotná implementace.

V plánovací fázi se rozhoduje o výši rozpočtu a jeho určení, harmonogramu, vymezení účastníků, o facilitaci diskuse a způsobu hlasování. Zásadní je stanovit si cíle a ukazatele úspěšnosti. Ve většině škol je proces způsobem, jak zapojit mladé. Hlavními účastníky jsou tedy studenti, ale mohou se oslovit i rodiče, zaměstnanci nebo veřejnost. Participativní rozpočtování si žádá čas a energii, osobní zaujetí, ať už se rozhoduje o malé nebo velké částce. U velmi malého rozpočtu je na místě zvážit, zda má smysl zapojit celou školu a kolik projektů se bude realizovat. Lepší bývá, pokud mohou lidé hlasovat pro více projektů.

Ve fázi **sběru nápadů a výzkumu potřeb** se studenti snaží oslovit co nejvíce lidí a získat širokou paletu názorů, informací o potřebách, problémech a nápadech, jak je řešit. Ptají se, co bys chtěl/a vylepšit ve škole, jak bys to napravil/a, jaké by bylo nejlepší řešení? Data lze získávat řadou způsobů: na celoškolním shromáždění, obcházením tříd ve skupinkách žáků, na stáncích na chodbách nebo v jídelně, online formou sběru nápadů nebo na nástěnkách. Technická analýza potom vyloučí nerealizovatelné nápady. Zbýlé nápady je vhodné seskupit do kategorií (například zkrášlení školy, volný čas, pomůcky, životní prostředí), na kterých pracují malé týmy studentů. Nápady se hodnotí a řadí podle kritérií, jako je dodržení výše rozpočtu, otázka, zda z řešení vyplývají provozní náklady, potřebnost, prospěšnost (pro hodně studentů nebo pro malou skupinu, která to potřebuje) nebo počet lidí, kteří přišli s návrhem.

Nejlepší nápady se **rozpracují do projektových návrhů**. Studenti v této fázi dokumentují problém, přímo na místě zjišťují situaci (nafoti, změří, zanesou do mapy) a ověří, jestli se podobný problém neopakuje i jinde. Týmy diskutují svá zjištění ve třídě, baví se o tom, jak velký problém je a jak jej lze řešit. K návrhům může dát zpětnou vazbu vedení školy. U návrhů je zejména třeba diskutovat, jaký problém se má řešit, jak víme, že jde o problém; kdo bude mít z navrhovaného řešení prospěch; rozpočet; o čem bychom měli ještě přemýšlet.

Ve fázi **Představení návrhů a hlasování** studenti zveřejní projektové návrhy, aby každý věděl, o čem bude hlasovat. Projekty

představí formou panelů, na webu, v časopisu, prezentací na konferenci či jinak. Hlasování může probíhat přímo na plénu, u volebních stánků ve školách nebo elektronicky.

Implementace vítězných návrhů by měla být zahájena brzy po hlasování. Zodpovědný je obvykle ředitel školy.

Francouzský region zapojil všechny veřejné školy

Evropské participativní rozpočty se často potýkají s nerovnou účastí – účastní se jich převážně lidé, kteří mají čas, jsou vzdělaní, zvyklí vystupovat na veřejnosti. Sociálně znevýhodnění, ženy, migranti nebo mládež bývají méně zastoupení. Participativní rozpočet na středních školách má toto zkreslení eliminovat, protože dává každému stejný hlas a umožňuje participovat přímo v místě.

Za úspěšný příklad participativního rozpočtování na školách je považován participativní rozpočet na středních školách venkovského a zemědělského regionu Poitou-Charentes (zhruba 1,7 milionů obyvatel, od 2016 součástí Nouvelle-Aquitaine) v západní Francii za vlády Segolène Royalové – propagátorky participativní demokracie. Poitou-Charentes byl vůbec první v Evropě, když zavedl PR na regionální úrovni v roce 2005, a to na všech 93 veřejných středních školách (včetně speciálních). O tři roky později se připojily i církevní a soukromé školy. Proces zahrnoval dvě plenární shromáždění, na druhém účastníci rozdělovali deset hlasů. Realizovány byly tři vítězné projekty dané školy. Na participativní rozpočet byla vyčleněna desetina regionálního rozpočtu na střední školy, což do roku 2010 představovalo přibližně 10 milionů eur ročně. Za prvních šest let se zrealizovalo 1600 projektů, které byly určeny na nákup vybavení do škol, kulturní programy a události, wi-fi připojení, učebnice, sportovní programy nebo investice do budov.

Všichni žáci, rodiče, učitelé a zaměstnanci školy každé školy dostali stejnou příležitost, aby se vyjádřili, diskutovali a hlasovali pro projekty, které považují za nejdůležitější pro to, aby se jim ve školách lépe žilo a pracovalo. Celkem se jich zapojovalo deset až osmnáct tisíc ročně. Většinu účastníků tvořili studenti, jejichž návštěvnost na plénech dosahovala až patnácti procent. Projekty navrhovali a o jejich výběru rozhodovali sami účastníci. Návštěvnost na setkáních se lišila místo od místa – nezávisle na velikosti školy se účastnily desítky až stovky osob.

Středoškolský participativní rozpočet byl každoročně evaluován nezávislým výzkumníkem a specialistou na participativní demokracii. Projekt hodnotili ale i sami účastníci: na shromážděních vyplnili dotazník na konci druhého plenárního shromáždění, uspořádal se i participativní evaluační den na konci školního roku. Během workshopů se účastníci snažili přijít s návrhy na vylepšení procesu.

Středoškolský participativní rozpočet se stal součástí modernizace veřejné správy a způsobem, jak výdaje regionu lépe přizpůsobit potřebám a očekáváním členů školní komunity a zvýšit efektivitu nakládání s těmito prostředky. Zveřejnění výstupů znamenalo větší transparentnost a hledání levnějších řešení.

Český příklad učí žáky spolupracovat

Městská část Horní Počernice s přibližně 15 tisíci obyvateli leží na východním okraji Prahy. Pro zapojení do participativního rozpočtu bylo podle slov koordinátorky Lenky Tomsové klíčové zapojení do Národní sítě Zdravých měst a místní Agendy 21. Městská část

(MČ) se stala členem asociace teprve před třemi lety a velmi aktivně usiluje o nastoupení cesty udržitelného rozvoje. Zajímá se o prohloubení spolupráce s veřejností a občany vtahuje do procesu plánování. Dalším důležitým podnětem pro participativní rozpočet byla mimořádná aktivita žáků základních škol na fórech Zdravé MČ.

Poté co se na akcích Zdravých měst koordinátorka dozvěděla o možnosti uspořádat participativní rozpočet, zrodil se nápad postavit jej právě na aktivitě žáků všech tří základních škol s druhým stupněm. Od myšlenky k realizaci neuběhlo mnoho času a městská část se stala ukázkou dobré praxe v oblasti participativního rozpočtování s projektem nazvaným „Nauč se spolupracovat“.

Koordinátorka s nadšením hovoří o zájmu žáků základních škol přispívat do diskuse u stolů mládeže a prezentovat samostatně výstupy na Veřejném fóru Zdravé MČ. Spolupráce městské části jako zřizovatele a základních škol funguje i na další úrovni. Školy pořádají nebo se podílejí na akcích pořádaných městskou částí, každá z nich má svou specializaci a stává se určitým garantem pro danou oblast. Ekoškola Ratibořická tradičně pořádá Den Země a pomáhá s osvětou v oblasti životního prostředí, fakultní Chodovická škola pořádá Den

Nauč se spolupracovat!

LIFE

zdraví, podílí se na sportovních akcích, jako jsou Počernice v pohybu. Škola Stoliňská (Chvalská) nedávno vybudovala dopravní hřiště, pomáhá s organizací akce Dny bez úrazu nebo s řešením bezpečnostních otázek, které v Počernicích souvisejí hlavně s rušnou hlavní silnicí.

Rada městské části vyčlenila z rozpočtu na rok 2016 sto tisíc korun a určila, že projekty připraví žáci tří místních základních škol. O jejich pořadí má rozhodnout anketa. Zadání pro školy znělo tak, že žáci sami připraví návrh jednoho projektu, který splní několik podmínek: volnočasové prvky, umístění na plochy veřejné zeleně ve správě městské části, cena do zmíněných sto tisíc korun.

Projekt neměl jednotnou metodiku, bylo tedy na školách, aby si vybraly postup, jak k návrhu dospějí. Někde byl hybatelem ekotým, žákovská rada, jinde studentský parlament. Podporu školám a komunikaci mezi školou a úřadem zajišťovala koordinátorka Zdravé městské části. Každá škola měla pracovní tým, který sbíral nápady, z nichž žáci vybrali jeden, který tým dopracoval do podoby projektového návrhu. Ten žáci konzultovali, někdy i s firmami. Místní zpravodaj tři návrhy představil obyvatelům a žáci je osobně prezentovali na dubnovém zasedání zastupitelstva. Během hlasování se snažili získat co nejvíc hlasů pro svůj projekt, v jedné škole dokonce vytvořili letáčky, které rozdávali u blízké stanice metra.

LIFE

Návrhy se soustředily do okolí školy, konkrétně se jednalo o sportovní prvky v parku, hliněný pumtrack (dráha pro kola a koloběžky) a netradiční dřevěnou prolézačku – „matematickou kostku“. V květnu proběhlo hlasování – fyzicky prostřednictvím lísku ze zpravodaje a elektronicky – a následovala implementace vítězného projektu. Průběžný stav hlasování byl uveden na webových stránkách. V září se dokončil první projekt – matematická kostka, která získala přes pět tisíc hlasů. Škole se podařilo získat navíc od sponzora deset tisíc korun, za které žáci absolvovali workshop a mohli rozšířit prvky konstrukce.

Co do budoucna zlepšit

Projekt se nevyhnul problémům, které provázely především hlasování. Obecně se dá říci, že bez ověření hlasů (minimálně emailem, SMS apod.) elektronickou formu hlasování nelze doporučit, stejně jako zobrazování stavu hlasování. Podle pravidel mohli lidé hlasovat do půlnoci 30. května, z konkrétního zařízení mohl být odeslán jeden hlas. Hlasování se však protáhlo přes půlnoc a do rána se změnil poměr hlasů. Ukázalo se, že šlo hlasovat víckrát. Tedy nejenom že neplatila rovnost hlasů (počet hlasů podle počtu dostupných zařízení), ale někteří podporovatelé obešli zabezpečení, hlasovali

opakovaně z jednoho zařízení a sdíleli na internetu způsob obcházení zabezpečení. Vyrovnaný průběžný stav hlasování u dvou projektů pak vyprovokoval horečné soupeření na poslední chvíli. Hlasování se jednoduše nepovedlo, a proto se rada rozhodla realizovat dva projekty.

LIFE

LIFE

LIFE

Nepočítalo se ani s evaluací procesů. Postupy a výsledky je však ještě možné s pomocí školních koordinátorů a žáků zpětně rekonstruovat. Přes uvedené, relativně snadno řešitelné nedostatky hodnotí vedení městské části projekt jako úspěšný a v dalším roce plánuje zapojit rodiče a další obyvatele do participativního rozpočtování. Cení si praktického zapojení dětí a mladé generace do plánování, obhajoby projektů a spolurozhodování o využití finančních prostředků z rozpočtu, ale také mezigenerační spolupráce.

Podle všeho letos česká města a městské části zažívají boom participativního rozpočtování. Politická podpora je předpokladem, ale sama nestačí. Aby se proces nestal pomíjívou módou, která za pár let odezní, je třeba vycházet z místní praxe, vítat zaujetí a občanský aktivismus jako jeho životadárnou sílu. Nutná je také dobrá příprava, důsledné respektování pravidel, profesionální vedení a každoroční nezávislé expertní hodnocení procesu, které obsahuje analýzu nedostatků a hrozeb, spokojenosti účastníků, kvality rozhodování a implementace.